ASPECTE MORFOSINTACTICE ALE VERSIUNILOR ROMÂNEŞTI DIN *AFORISMELE* LUI A. SCHOPENHAUER. CLASA GRAMATICALĂ A ADJECTIVULUI

Cecilia-Iuliana VÂRLAN
Universitatea „Ovidius" din Constanţa
varlan_c@yahoo.com

Abstract: The present paper emphasizes the difficulties in translating philosophical texts in general, with a special interest in Romanian translations of German philosophical writings. The focus was set on one of the late works of Arthur Schopenhauer, [*Aphorisms*] *On the Wisdom of Life*, and on its Romanian translation, with the purpose of contrastively and diachronically analysing the various existent versions of the translation and their influence on the development of the target-language (Romanian).

The types of analysis which have been used in our research are description and contrastive typology. Various versions of the Romanian translation of the *Aphorisms* have been compared with the original text and with one another, in order to diachronically analyse the translation methods and strategies that have been used in the process of transposing the German original text into an adequate Romanian one. The linguistic analysis concentrated on the grammatical class of adjectives and had the purpose of understanding the way various elements of this word class corresponds with their Romanian equivalents and of drawing conclusions regarding a possible typology of translation strategies used for them.

Keywords: translation studies; German philosophy; Romanian language; linguistic analysis; adjectives.

1. Introducere

Prezenta lucrare reprezintă o examinare detaliată a clasei gramaticale a adjectivului prezentă într-un fragment de text extras din cuprinsul unei opere de maturitate a lui Arthur Schopenhauer, *Aforisme asupra înţepciunii în viaţă*[1]. Scopul aceste analize este acela de a urmări modul de echivalare în limba română a acestui tip de lexeme şi de a extrage concluzii referitoare la eventuala tipologie a strategiilor de traducere utilizate pentru acestea. O examinare detaliată a echivalării în româneşte a unei clase gramaticale, realizată pe întreg textul *Aforismelor,* nu ar putea fi cuprinsă de o lucrare ca cea de faţă, astfel încât, pentru exemplificare, ne-am rezumat la un singur fragment, pe care îl considerăm, pe de o parte, reprezentativ pentru stilul lui Arthur Schopenhauer, iar pe de alta, suficient de extins pentru a acoperi cât mai multe situaţii de traducere. Merită să subliniem faptul că, pe parcursul analizei noastre, nu am pierdut din vedere întregul, adică *Aforismele* în integralitatea lor. Astfel, concluziile

[1] Pe parcursul prezentei lucrări, acestea vor fi denumite *Aforisme*.

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

fundamentate pe cercetarea detaliată a acestui fragment ales spre exemplificare îşi vor păstra valabilitatea la nivelul întregii lucrări.

Analiza are o dubla perspectivă, prin aceea că urmărim simultan două direcţii, şi anume, cea sincronică, prin analiza contrastivă dintre original (text-sursă) şi traducere (text-ţintă), şi cea diacronică, prin punerea în paralel a diferitelor variante ale versiunii româneşti, realizate în momente diferite, de acelaşi autor, junimistul Titu Maiorescu.

Fragmentul original, ales drept text-sursă, este plasat spre finalul primului capitol, intitulat „Împărţire fundamentală". Pornind de la teza lui Aristotel cu privire la existenţa a trei tipuri de bunuri (ale sufletului, ale corpului şi bunurile exterioare), Arthur Schopenhauer descrie, în acest capitol, viziunea sa asupra triadei fundamentale prin care se defineşte viaţa omenească - ce eşti, ce ai, ce reprezinţi - şi arată că fericirea în viaţă poate şi trebuie să fie considerată din toate aceste trei puncte de vedere. Fragmentul selectat de noi reprezintă o sinteză a reflecţiilor sale introductive, care îl vor conduce pe filosof spre concluzia că personalitatea („ceea ce eşti") este lucrul cel mai important în obţinerea fericirii, deşi nici celelalte două aspecte ale vieţii nu trebuie neglijate.

2. Aspecte generale

În această lucrare, vor fi discutate adjectivele prototipice, ca aparţinând unei clase de cuvinte flexibile care pot exprima proprietăţi ale entităţilor sau care pot restrânge clasa de referenţi prin calităţile pe care le ataşează acestora. În conformitate cu criteriile actuale de clasificare ale gramaticilor actuale [2], din această discuţie vor fi excluse adjectivele pronominale şi numeralele utilizate adjectival, care, deşi participă la fenomenul de acord cu regentul, sunt considerate la clasa pronumelui, respectiv a numeralului.

Pentru o mai bună privire de ansamblu asupra relaţiei original-traducere, am introdus o *Anexă,* pe care am realizat-o sub formă de tabel cu trei coloane (plus o coloană suplimentară, în stânga, care include numerotarea rândurilor, sub forma r. 1, r. 2, etc., în vederea orientării rapide în text). Fragmentul original, în limba germană, selectat pentru analiza noastră, este un extras din capitolul I al *Aforismelor*, pentru care am utilizat o ediţie bibliofilă[3] a Bibliotecii Naţionale a Germaniei, care, conform casetei redacţionale, reproduce textul original şi autorizat de însuşi autorul lucrării. Acest fragment a fost inserat în *Anexă*, în coloana denumită „Textul-sursă (TS)".

Textul-ţintă este reprezentat de diferitele variante de traducere în limba română, toate realizate de Titu Maiorescu pe parcursul a patruzeci de

[2] Gabriela Pană Dindelegan (coord.), 2010, *Gramatica de bază a limbii române (GBLR)*, Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic Gold.

[3] Hans-Peter Haack, Carmen Haack (Hrsg.), 2013, *Schopenhauer: Aphorismen zur Lebensweisheit*, Leipzig: Antiquariat und Verlag Dr. Haack. Acest text a fost coroborat cu : Julius Frauenstädt (Hrsg.), 1891, *Arthur Schopenhauer's Sämmtliche Werke*. 2. aufl. Neue ausg. Fünfter Band. Leipzig: F. A. Brockhaus, pp. 331 – 530.

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

ani (1872 - 1912)[4]. Pentru acestea am adoptat notaţii care includ indici referitori la anul publicării respectivei traduceri: $A_{72/76}$, A_{80} şi A_{12}. Examinând variantele de traducere în româneşte ale fragmentului respectiv, am descoperit extrem de puţine diferenţe între A_{72} şi A_{76}, pe de o parte, şi între A_{80} şi A_{12}, pe de altă parte. De altfel, acest lucru este valabil pentru întreaga lucrare analizată. Din acest motiv, am considerat că, pentru examinarea paralelă diacronică, putem restrânge variantele de traducere la două: prima, notată $A_{72/76}$, introdusă în coloana a doua din tabel, denumită „Textul-ţintă 1- $A_{72/76}$ (TŢ1)", şi o a doua, introdusă în coloana a treia, numită „Textul-ţintă 2 – A_{80}, A_{12} (TŢ2)", corespunzătoare variantei A_{80}, care este aproape identică cu cea definitivă, din 1912 (A_{12}). Puţinele diferenţe care există totuşi între diferitele variante, în interiorul fiecărui text-ţintă denumit de noi TŢ1, respectiv TŢ2, vor fi semnalate şi analizate punctual, la momentul ocurenţei lor.

3. Particularităţi lexico-morfologice şi semantice

Din punct de vedere constructiv, numărul total al adjectivelor prezente în textul-sursă se împarte aproximativ egal între adjective simple, neanalizabile din perspectiva acestui criteriu (13) şi adjective construite prin derivare sau provenite din participii (18).

Adjectivele simple din TS au fost echivalate, în general, fără dificultate, prin inserarea în TŢ a corespondenţilor direcţi, prevăzuţi de dicţionarele bilingve. Există, însă, câteva cazuri care au ridicat dificultăţi traducătorului, după cum se poate observa din faptul că au fost traduse diferit pe parcursul aceluiaşi text (aceleiaşi variante de traducere) sau din modificările operate în diversele variante cu privire la acelaşi lexem. Vom ilustra, mai jos, aceste cazuri:

- adjectivul *groß*, cu triplă ocurenţă în TS, a fost echivalat de două ori prin „mare" (r.9 şi r. 36) şi o dată prin „intinse" (r. 20); motivaţia pentru alegerea acestuia din urmă rezidă - fără să eludăm componenta spaţială a semanticii sale, care implică proprietăţi funciare - în atenţia pe care traducătorul o acorda stilului, deoarece o exprimare de tipul „unei averi mari" nu i se va fi părut prea fericită;
- acelaşi adjectiv *groß* (r. 20), a fost echivalat, în TŢ1, prin „intinse", traducătorul revenind, în TŢ2, cu sintagma „prea mari", probabil din dorinţa de consecvenţă, pe parcursul aceluiaşi text. Pentru a salva ceea ce i se va fi

[4] Arthur Schopenhauer, 1872, „Aforisme pentru inţelepciunea in viaţă". Traducere de T. Maiorescu, în: *Convorbiri Literare*, anul VI, nr. 8, Iaşi: Tipografia Societăţii Junimea; Arthur Schopenhauer, 1876-1877, „Aforisme pentru inţelepciunea in viaţă". Traducere de T. Maiorescu, în: *Convorbiri Literare*, anul X, nr. 1-12, Iaşi: Tipografia Societăţii Junimea; Arthur Schopenhauer,1890, *Aforisme asupra înţelepciunii în viaţă*. Traducere de Titu Maiorescu. Bucureşti: Editura Librăriei Socecu & Comp.; Arthur Schopenhauer, 1969, *Aforisme asupra înţelepciunii în viaţă*. Traducere de Titu Maiorescu. Text stabilit de Domnica Filimon-Stoicescu. Studiu introductiv de Prof. univ. Liviu Rusu. Bucureşti: Editura pentru Literatură Universală. Această ultimă ediţie reproduce, conform editorilor, ultima traducere a *Aforismelor*, publicată antum de Titu Maiorescu, în 1912.

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

părut nepotrivit în legătură cu expresia «unei averi mari», a inserat înaintea adjectivului un semiadverb de intensitate: „unei averi prea mari";

- adjectivul *leer* (r. 29) a fost echivalat prin „gol", în TŢ1 şi prin „inchisă" în TŢ2; această modificare de la o variantă la alta a fost determinată de modificarea traducerii regentului *Geist* („spirit" în TŢ1, „minte" în TŢ2); probabil că o traducere literală al lui *leer* („gol", în TŢ1) nu a mai corespuns cerinţelor stilistice de combinare cu substantivul „minte", de aceea a recurs la un sinonim metaforic („inchisă");
- adjectivul *gut* (r. 35), deşi nu ar ridica niciun fel de dificultate de traducere, a rămas neechivalat în TŢ, împreună cu întreaga circumstanţială condiţională (*wenn das Glück gut war*) în care este inserat.

Derivatele sunt, în principal, construite prin sufixare, singurul prefix prezent fiind cel negativ *un-*, care se suprapune, de fapt, peste construcţia deja sufixată:

- *unglücklich* (r. 10) – „nefericiţi";
- *unvermeidlichen* (r. 19) – „neapăratele";
- *unempfänglich* (r. 30) – „neimpresionabil" (TŢ1)/„neprimitoare" (TŢ2);
- *unzugänglich* (r. 31) – „refusate" (TŢ1)/ „străine" (TŢ2).

În TŢ, corespondentul lui *un-* este, cu o singură excepţie, prefixul de origine slavă „ne-", extrem de frecvent şi de productiv într-o perioadă în care procedeul de prefixare cu „in-", de origine latină, dispărea din limba română, pentru a fi re-adoptat mai târziu, pe cale cultă[5].

Aşadar, este de înţeles de ce Titu Maiorescu a preferat derivatele cu „ne-"; dar, în timp ce *unglücklich* a fost echivalat, fără dificultate, prin „nefericiţi", este evident că celelalte trei adjective au creat probleme la transferul în limba română. O soluţie adecvată ar fi fost găsirea unor corespondenţi care să fie construiţi cu prefixul de origine latină „in-", de exemplu: «inevitabil» pentru *unvermeidlich*, «insensibil» pentru *unempfänglich*, respectiv «inaccesibil» pentru *unzugänglich*, toate aceste lexeme regăsindu-se - totuşi - în dicţionarele limbii române de la momentul realizării traducerii[6]. Probabil că T. Maiorescu le-a evitat, părându-i-se ca nefăcând parte din vocabularul obişnuit al cititorilor săi.

În cele ce urmează, vom trece în revistă derivatele sufixate din TS (care sunt postverbale sau postsubstantivale), precum şi corespondenţii lor din TŢ:

a) *-lich*: *eigentlich* (r. 8) „propriu";
(r. 17) „propriu"/„adevărat";
unglücklich (r. 10) „nefericit";

[5] Tomasz Klimkowski, „Două prefixe româneşti de origine slavă: ne- şi răs/z-, în: *Anales Universitatis Apulensis. Seria Philologica,* 11, Alba-Iulia, 2010, Tom 1, pp. 233 – 240, http://www.academia.edu/7540262/ Dou%C4%83_prefixe_de_origine_slav%C4%83_ne-_%C8%99i_r%C4%83s_z (Mai 14, 2015).

[6] Lazăr Şăineanu, 1908, *Dicţionar universal al limbei române,* a opta ediţiune, revăzut şi adăogit la Ediţia VI-a, Editura „Scrisul românesc", www.dacoromanica.ro , *s. v. inevitabil*, *s. v. insensibil* şi *s. v. inaccesibil*.

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

wirklich (r. 15) „real”;
natürlich (r. 15) „natural”/„firesc”;
unvermeidlich (r. 19) „neapărat”;
unempfänglich (r. 30) „neimpresionabil”/„neprimitor”;
unzugänglich (r. 31) „refuzat”;
sinnlich (r. 32) „senzual”;
b) *-ig:* *geistig* (r. 13) „intelectual” (adverb);
flüchtig (r. 31) „fugitiv”/„trecător”;
c) *-haft*: *ernsthaft* (r. 39) „serios”;
d) *-los*: *rastlos* (r. 25) „neobosit”;
e) *-en:* *vorhanden* (r. 27) - (adjectivul categorial postsubstantival
vorhanden nu are un corespondent direct, ci a fost echivalat printr-o relativă introdusă prin pronumele relativ „ce”).

Primele trei sufixe din lista de mai sus (*-lich, -ig* şi *-haft*) se ataşează substantivelor sau verbelor, pentru a descrie proprietăţi pe baza caracteristicilor entităţilor exprimate de substantiv sau a comportamentelor exprimate de verb. În TŢ remarcăm existenţa unui număr mult mai mare de sufixe corespunzătoare celor din TS: „-al” („real”, „natural”, „senzual”, „intelectual”), „-at” („adevărat”, „neapărat”), „-it” („nefericit”), „-tor” („neprimitor”, „trecător”), „-bil” („neimpresionabil”), „-esc” („firesc”), „-iv” („fugitiv”) şi „os” („serios”), confirmându-se afirmaţia că, în limba română, procedeul sufixării este mult mai bine reprezentat decât în limba germană[7].

În exemplul d) din lista de mai sus (*-los*) este vorba despre un aşa-numit sufixoid[8], aflat la graniţa dintre procedeul de sufixare şi cel de compunere, întrucât semantica sufixului este puternică şi independentă de cuvântul de bază (*-los* are sensul de „fără”). Pentru evitarea introducerii unei locuţiuni adjectivale care să includă prepoziţia „fără”, soluţia din TŢ a fost aceea de a da, drept echivalent, un adjectiv prefixat cu „ne-” („neobosit”).

Sufixul *-en* din exemplul e) este ataşat unui substantiv (*Vorhand*), alcătuind un adjectiv care nu se regăseşte în TŢ sub forma unui corespondent direct, deşi acesta exista în limbă la momentul traducerii (de exemplu, *disponibil*[9]), ci sub forma unei subordonate relative, al cărei regent este substantivul echivalent celui faţă de care adjectivul din TS funcţionează în calitate de modificator:

(r. 26)

TS: *den schon vorhandenen Reichthum*
TŢ: „bogăţia ce o posed deja”.

[7] Ulrich Engel, *et. al.*, 1993, *Kontrastive Grammatik deutsch-rumänisch*, Heidelberg: Julius Groos Verlag, p. 619.
[8] *Id.*, p. 624.
[9] Lazăr Şăineanu, *op. cit.*, p. 213.

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

Cu toate că, în acest caz, mesajul transmis în TŢ nu este distorsionat în raport cu TS, pare mai adecvată, din punct de vedere sintactic şi stilistic, inserarea unui adjectivul postverbal, precum „existentă" sau „disponibilă", aceste lexeme fiind, de fapt, sinonime directe pentru adjectivul din TS, prevăzute de dicţionarele bilingve[10].

O situaţie asemănătoare, în care adjectivul din TS nu se regăseşte ca atare în TŢ, se referă la lexemul *kostenden* (r. 32), care este un *Partizip I* (echivalentul gerunziului românesc), utilizat adjectival. Corespondentul său direct ar fi „costând/ă", dar folosirea lui în acest context este inacceptabilă, prin urmare, traducătorul a ales soluţia de a insera o subordonată relativă care să expliciteze, în TŢ, conţinutului semantic al adjectivului german din TS: „care le cer".

Efectuând o analiză inversă, adică pornind de la textul-ţintă înspre cel sursă, putem remarca existenţa unor adjective suplimentare, ai căror corespondenţi nu se regăsesc, ca atare, în fragmentul original:

- „fals" (în TŢ1) face parte din grupul prepoziţional „in sensul fals", pe care traducătorul l-a selectat pentru a acoperi semantica prefixului verbal *miß-* al participiului *mißdeutet* (r. 6), din TS, şi care, conform gramaticilor limbii germane, neagă acţiunea descrisă de verbul de bază (aici: *deuten*), indicând-o drept falsă. Participiul *mißdeutet* a fost echivalat prin utilizarea unui conjunctiv care a reţinut doar sensul verbului de bază *deuten*, în timp ce prefixul a fost echivalat prin grupul prepoziţional amintit mai sus, care include adjectivul „fals". În TŢ2, traducătorul inserează adjectivul „greşit", în locul lui „fals", renunţând, din nou, la un lexem de origine latină, în favoarea unui de provenienţă slavă;
- „necunoscut" este un adjectiv, care funcţionează ca NP pentru copulativul „remăne", alcătuind împreună cu acesta un complex verbal, prin care a fost echivalat verbul german *kennt*, urmat de complementul său direct *nichts* (r. 29), schimbându-se - astfel - structura întregii secvenţe sintactice din TS construite în jurul verbului din TS.

Fiind o clasă de cuvinte flexibile, atât în germană, cât şi în română, adjectivul preia informaţiile referitoare la categoriile gramaticale (gen, număr şi caz) de la regentul său (pentru simplificarea discuţiei, considerăm, aici, ca regent, substantivul împreună cu articolul său). În ceea ce priveşte poziţionarea sa faţă de regent, adjectivele care funcţionează ca modificatori ai substantivelor sau ai substituţilor lor, le precedă pe acestea în limba germană; în română, însă, normele de utilizare ale adjectivelor-modificatori prevăd ca acestea să apară în poziţie postpusă. Plasarea lor diferită (în faţa substantivelor) implică – de cele mai multe ori - transformări stilistice (nuanţări poetice, evitarea unor exprimări greoaie sau cacofonice etc.). În TŢ1 există cinci situaţii de ocurenţă în care adjectivele preced regentului, două dintre ele fiind modificate în TŢ2, în sensul adoptării poziţiei postpuse a acestora:

[10] DGR, *s. v. vorhanden*.

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

- (r. 2) TŢ1: „a primei noastre rubrice”/ TŢ2: „a rubricei noastre dintăi”;
- (r. 8) TŢ1: „propria bogăţie”/ TŢ2: „bogăţia cea mare”;
- (r. 17) TŢ1: „de puţină inriurire”/ TŢ2: „de puţină insemnătate”;
- (r. 17) TŢ1: „propriului nostru bine”/ TŢ2: „adevăratului nostru bine”;
- (r. 18) TŢ1, TŢ2: „multele şi neapăratele griji”.

Aşa cum precizam anterior, T. Maiorescu a intervenit asupra poziţionării adjectivelor, în TŢ2 (adică la revizuirea traducerii), doar în primele două situaţii prezentate mai sus. Intenţia sa a fost, probabil, aceea de a rămâne consecvent normelor de utilizare a limbii române referitoare la poziţia postpusă faţă de regent. În celelalte exemple pe care le-am extras aici, traducătorul nu a mai făcut schimbările respective, intervenind - pe alocuri - doar la nivel lexical şi considerând - pe bună dreptate - că exprimarea nu prejudiciază şi nici nu modifică stilistic mesajul din TS.

O diferenţă remarcabilă între cele două limbi este cea referitoare la utilizarea adjectivului ca nume predicativ: în limba germană, un astfel de adjectiv se utilizează întotdeauna la forma sa neflexată, în timp ce, în limba română, adjectivul primeşte mărci de gen, număr şi caz de la nominalul la care se raportează. O situaţie de acest gen este detaliată mai jos, dar nu insistăm asupra ei, deoarece ea este conformă cu normele de utilizare din ambele limbi implicate în traducere:

(r. 29) TS: *sein Geist ist leer* (*leer* = formă nedeclinată);

TŢ1: „spiritul lor este gol” („gol” = adj. cu mărci de n., sg., N., preluate de la substantivul „spiritul”);

TŢ2: „mintea lor este inchisă” („inchisă” = adj. cu mărci de f., sg., N., preluate de la substantivul „mintea”).

Dintre adjectivele gradabile din TS, doar trei sunt utilizate la un grad de comparaţie diferit de cel pozitiv:

- *höchsten* (r. 30) - „cele mai inalte” (gradul superlativ relativ; deşi se construieşte diferit în cele două limbi, el este redat conform normelor: sintetic în TS, analitic în TŢ);
- *recht großen* (r. 20) – „foarte mare” (gradul superlativ absolut; în TS este realizat prin inserarea modificatorului *recht,* cu sensul de *sehr* («foarte»), iar în TŢ este redat, conform normelor, adică analitic, prin utilizarea semiadverbului de gradare „foarte”)
- *ebenso thöricht* (r. 40) – „tot aşa de nebună” (gradul comparativ de egalitate; în ambele limbi se realizează analitic: în TS prin adverbul *ebenso* («la fel de»), în TŢ prin locuţiunea adverbială „tot aşa de”.

4. Concluzii referitoare la comportamentul categoriei gramaticale a adjectivului în versiunile româneşti ale *Aforismelor*

În urma analizei clasei gramaticale a adjectivului, aplicate - contrastiv - asupra lexemelor din TS şi a celor din TŢ (cu variantele respective) pe care le-am discutat aici, suntem îndreptăţiţi a trage câteva concluzii, după cum urmează:

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

a) Acest tip de lexeme au fost echivalate, în general, fără dificultate, prin inserarea în TŢ a corespondenţilor direcţi, prevăzuţi de dicţionarele bilingve. Există, însă, câteva cazuri care au ridicat dificultăţi traducătorului, fapt dovedit de modificările pe care traducătorul le-a făcut, de la o variantă la alta a versiunii româneşti;

b) TŢ include un număr suplimentar de adjective faţă de TS; acest număr suplimentar a rezultat în urma faptului că traducătorul a apelat la anumite strategii de traducere, precum parafrazarea sau modalizarea, pentru termeni aparţinând unor clase lexico-gramaticale altele decât adjectivul (verb, adverb). În acest sens, se poate spune că echivalarea verbelor a fost cea care a creat traducătorului cele mai mari dificultăţi, soluţia aplicată fiind parafrazarea sau inserarea unei locuţiuni verbale, care includea şi un adjectiv suplimentar faţă de TS. Dăm aici un exemplu concludent:

(r. 6) *nicht mißdeutet werden darf* - „nu trebue să se interpreteze in sensul fals" (TŢ1),

„nu trebue să se intoarcă in inţelesul greşit" (TŢ2);

c) Sub aspect morfologic şi etimologic, se reconfirmă concluzia la care am ajuns şi în alte studii ale noastre, şi anume aceea că, în contextul strategiei de traducere literală pe care aplicat-o consecvent în varianta iniţială ($A_{72/76}$, denumită aici TŢ1), Titu Maiorescu a utilizat o serie de neologisme de origine latină sau împrumuturi din limba franceză, pe care s-a străduit apoi, la revizuirea traducerii (A_{90}, inclusă aici în ceea ce am denumit TŢ2), să le înlocuiască cu termeni autohtoni, mulţi dintre ei proveniţi din slavă. De exemplu:

- Neologisme de origine latină înlocuite cu lexeme de etimologie slavă
  - (r. 7) „fals" (în TŢ1) → „greşit" (în TŢ2);
  - (r. 30) „neimpresionabil" (în TŢ1) → „neprimitoare" (în TŢ2);
- Împrumuturi din franceză înlocuite cu termeni autohtoni, deja înrădăcinaţi în vocabularul românesc:
  - (r. 32) „refusate" (în TŢ1) → „străine" (în TŢ2) (de etimologie necunoscută).

d) De cele mai multe ori, prefixul german *un-* se regăseşte, în TŢ, sub forma „ne-", prefix de origine slavă (vezi adjectivele „neimpresionabil", „neprimitoare"). Titu Maiorescu a evitat prefixarea cu „in-", deşi această soluţie pare, uneori, mai adecvată.

e) Limbajul filosofic românesc, insuficient dezvoltat la vremea când Titu Maiorescu îşi realiza traducerile, a ridicat dificultăţi suplimentare în efortul său de a echivala un text filosofic german. Fragmentul analizat de noi a relevat, de exemplu, dificultatea în a-l traduce pe *Geist*, din compusul *Geistesbildung* (r.11), care apare ca „spiritul", în TŢ1, pentru a fi înlocuit de „mintea", în TŢ2; în acelaşi timp, adjectivul *geistig* (r. 13), care aparţine familiei lexicale a lui *Geist*, a fost echivalat prin adverbul „intelectual". Tot în această arie se înscrie şi adjectivul *natürliche* (r. 15), care apare tradus literal în TŢ1, „naturale", urmând a fi înlocuit, în TŢ2, cu lexemul „fireşti".

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

Limbajul filosofic, o adevărată «piatră de încercare» pentru orice traducător, a fost cel care i-a oferit prilejul lui Titu Maiorescu să-şi manifeste atât abilităţile, cât şi creativitatea în acest domeniu. În momentul în care a pornit admirabila sa întreprindere de a traduce o lucrare filosofică aparţinând culturii germane, învăţatul junimist se afla într-o poziţie dezavantajată, determinată de faptul că limbajul filosofic românesc era net inferior, ca stadiu de dezvoltare, celui german. Din acest motiv, se poate afirma cu claritate că Titu Maiorescu a încercat permanent şi, în cea mai mare parte, a şi reuşit - cu mijloacele lingvistice limitate de care dispunea la acea vreme - să păstreze echilibrul dintre cele două responsabilităţi pe care le impune munca de traducător: cea de a rămâne fidel textului-sursă şi cea de a se face înţeles de cât mai mulţi dintre cititorii săi.

Notă

Prezentul articol este o prelucrare a unui mic fragment din teza de doctorat „Traduceri româneşti din Aforismele lui Arthur Schopenhauer. O analiză diacronică", pe care am realizat-o sub îndrumarea domnului profesor universitar Petre Gheorghe Bârlea şi pe care am susţinut-o în septembrie 2015, la Universitatea Ovidius din Constanţa. Îndrăznesc aici, în prea puţine cuvinte, să-mi exprim profunda consideraţie şi recunoştinţa pentru îndrumările sale sistematice şi exigente, dar şi pentru sprijinul substanţial pe care l-am simţit în permanenţă, pe întreg parcursul pregătirii mele ca aspirant la titlul de „Doctor în filologie".

Bibliografie

*** *Dicţionar german-român (DGR)*, 2010, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti" al Academiei Române, Bucureşti: Univers Enciclopedic Gold.

ENGEL, Ulrich, *et. al.*, 1993, *Kontrastive Grammatik deutsch-rumänisch*, Heidelberg: Julius Groos Verlag.

HAACK, Hans-Peter, HAACK, Carmen (Hrsg.), 2013, *Schopenhauer: Aphorismen zur Lebensweisheit*, Leipzig: Antiquariat und Verlag Dr. Haack.

KLIMKOWSKI, Tomasz, „Două prefixe româneşti de origine slavă: ne- şi răs/z-", în: Anales Universitatis Apulensis. Seria Philologica, 11, Alba-Iulia, 2010, Tom 1, pp. 233 – 240,

http://www.academia.edu/7540262/Dou%C4%83_prefixe_de_origine_slav%C4%83_ne-_%C8%99i_r%C4%83s_z (Mai 14, 2015)

PANĂ DINDELEGAN, Gabriela (coord.), 2010, *Gramatica de bază a limbii române (GBLR)*, Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic Gold.

SCHOPENHAUER, Arthur, 1872, „Aforisme pentru inţelepciunea in viaţă". Traducere de T. Maiorescu, în: *Convorbiri Literare*, anul VI, nr. 8, Iaşi: Tipografia Societăţii Junimea.

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

SCHOPENHAUER, Arthur, 1876-1877, „Aforisme pentru inţelepciunea in viaţă”. Traducere de T. Maiorescu, în: *Convorbiri Literare,* anul X, nr. 1-12, Iaşi: Tipografia Societăţii Junimea.

SCHOPENHAUER, Arthur, 1890, *Aforisme asupra înţelepciunii în viaţă.* Traducere de Titu Maiorescu. Bucureşti: Editura Librăriei Socecu & Comp.

SCHOPENHAUER, Arthur, 1891, „Aphorismen zur Lebensweisheit”, în: *Sämmtliche Werke*. Herausgegeben von Julius Frauenstädt. Zweite Auflage. Neue Ausgabe. Leipzig: Brockhaus, pp. 331 – 530.

SCHOPENHAUER, Arthur, 1969, *Aforisme asupra înţelepciunii în viaţă*. Traducere de Titu Maiorescu. Text stabilit de Domnica Filimon-Stoicescu. Studiu introductiv de Prof. univ. Liviu Rusu. Bucureşti: Editura pentru Literatură Universală.

ŞĂINEANU, Lazăr, 1908, *Dicţionar universal al limbei române,* a opta ediţiune, revăzut şi adăogit la Ediţia VI-a, Editura „Scrisul românesc”, www.dacoromanica.ro .

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

Anexă

Nr. rând	Textul sursă (TS)	Textul ţintă 1 - $A_{72/76}$ (TŢ1)	Textul ţintă 2 - A_{80}, A_{12} (TŢ2)
r. 1	Aus dem	Dar din	Dar din
r. 2	entschiedenen	preponderanţa	precumpănirea
r. 3	Uebergewicht	hotărită a primei	hotărită a
r. 4	unsrer ersten	noastre rubrice asupra	rubricei noastre
r. 5	Rubrik über die	celorlalte doue	dintăi asupra
r. 6	beiden andern geht	urmează ăncă regula,	celorlalte doue
r. 7	aber auch hervor,	că este mai inţelept	urmează ăncă
r. 8	daß es weiser ist,	de a stăruì intru	regula, că este
r. 9	auf Erhaltung	conservarea/păstrarea	mai inţelept ~~de~~
r.10	seiner Gesundheit	sănătăţii şi intru	a stăruì intru
r.11	und auf Ausbildung	desvĕlirea	păstrarea
r.12	seiner Fähigkeiten,	facultăţilor, decăt	sănătăţii şi
r.13	als auf Erwerbung	intru dobăndirea	intru desvol-
r.14	von Reichthum	avuţiei; ceea ce ănsă	tarea
r.15	hinzuarbeiten; was	nu trebue să se	facultăţilor,
r.16	jedoch nicht dahin	interpreteze in sensul	decăt intru
r.17	mißdeutet werden	fals, ca să se	dobăndirea
r.18	darf, daß man den	negrijească	avuţiei; ceea ce
r.19	Erwerb des	agonisirea celor	ănsă nu trebue
r.20	Nöthigen und	trebuincioase si	să se intoarcă
r.21	Angemessenen	potrivite. Dar propria	in inţelesul
r.22	vernachlässigen	bogăţie, adică	greşit, ca să se
r.23	sollte. Aber	abundanţa mare, are	negrijească
r.24	eigentlicher	puţin efect pentru	agonisirea celor
r.25	Reichthum,	fericirea noastră; din	trebuincioase
r.26	d. h. großer	care causă mulţi	(~~si potrivite~~).
r.27	Ueberfluß, vermag	bogaţi sunt nefericiţi,	La dreptul
r.28	wenig zu unserm	fiindcă sunt fără	vorbind,
r.29	Glück; daher viele	cultura spiritului, fără	bogăţia cea
r.30	Reiche sich	cunoştinţe şi de aceea	mare face puţin
r.31	unglücklich fühlen;	fără vre un interes	pentru fericirea
r.32	weil sie ohne	obiectiv, care să-i	noastră; din
r.33	eigentliche	pună in stare a se	care causă
r.34	Geistesbildung,	ocupa intelectual.	mulţi bogaţi se
r.35	ohne Kenntnisse	Căci ceea ce mai	simt nefericiţi,
r.36	und deshalb ohne	adaogă bogăţia peste	fiindcă sunt
r.37	irgend ein	indestularea	fără cultura
r.38	objektives	trebuinţelor reale şi	minţii, fără
r.39	Interesse, welches	naturale, este de	cunoştinţe şi de
r.40	zu geistiger	puţină inriurire	aceea fără vre
r.41	Beschäftigung	asupra propriului	un interes
r.42	befähigen könnte,	nostru bine; din	obiectiv, care
	sind. Denn was der	contra, il smintește	să-i pună in
	Reichthum über die	prin multele şi	stare a se ocupa
	Befriedigung der	neapăratele griji, ce	intelectual.
	wirklichen und	provin din	Căci ceea ce ne
	natürlichen	conservarea/păstrarea	mai poate da

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

	Bedürfnisse hinaus noch leisten kann[,] ist von geringem Einfluß auf unser eigentliches Wohlbehagen, vielmehr wird dieses gestört durch die vielen unvermeidlichen Sorgen, welche die Erhaltung eines großen Besitzes herbeiführt. Dennoch aber sind die Menschen tausend Mal mehr bemüht, sich Reichthum, als Geistesbildung zu erwerben; während doch ganz gewiß was man ist, viel mehr zu unserm Glücke beiträgt, als was man hat. Gar Manchen daher sehn wir, in rastloser Geschäftigkeit, emsig wie die Ameise, vom Morgen bis zum Abend bemüht, den schon vorhandenen Reichthum zu vermehren. Ueber den engen Gesichtskreis des Bereichs der Mittel hiezu kennt er nichts: sein Geist ist leer, daher für alles Andere unempfänglich. Die höchsten Genüsse, die geistigen, sind ihm unzugänglich: durch die flüchtigen, sinnlichen, wenig Zeit, aber viel Geld kostenden, die er zwischendurch sich	unei averi intinse.Totuşi oamenii caută de o mie de ori mai mult a dobândi bogăţie, decât cultura spiritului; pe când de sigur ceea ce *suntem* contribue cu mult mai mult la fericirea noastră decât ceea ce *avem*. Pe mulţi dar èi vedem in mişcare neobosită, harnici ca furnicele lucrând de dimineaţă până sara pentru a-şi inmulţi bogăţia ce o posed deja. Tot ce trece peste orizontul strimt al sferei mijloacelor pentru aceasta, le remăne necunoscut; spiritul lor este gol, deaceea neimpresionabil pentru alte gândiri şi simţiri. Plăcerile cele mai inalte, cele spirituale, le sunt refusate; şi in zadar cată a le inlocui prin cele fugitive, sensuale, ce şi le permit din când in când şi care le cer timp puţin şi bani mulţi. La sfirşitul vieţei ca un resultat al ei au, ce e drept, o grămadă foarte mare de bani inaintea lor, pe care o lasă acum moştenitorilor ca să o mai mărească sau poate să o risipească. 0 astfel de viaţă deşi este condusă cu o fisionomie cât se poate de serioasă şi importantă, este tot aşa de nebună, ca o viaţă, a cărei simbol ar fi fost deadreptul	bogăţia peste indestularea trebuinţelor reale şi fireşti, este de puţină insemnătate pentru adevăratul nostru bine; din contra, il impiedică prin multele şi neapăratele griji, ce le aduce cu sine păstrarea unei averi prea mari.Totuşi oamenii caută de o mie de ori mai mult a(~~-şi~~) dobândi bogăţie, decât cultura minţii; pe când de sigur ceea ce *suntem* face mult mai mult pentru fericirea noastră decât ceea ce *avem*. Pe mulţi (~~dar~~) èi vedem in mişcare neobosită, harnici ca furnicele lucrând de dimineaţă până sara peutru a-şi mai spori bogăţia ce o posed deja. Tot ce trece peste orizontul strimt al (~~sferei~~) mijloacelor pentru aceast~~a~~ scop, le remăne necunoscut; mintea lor este inchisă, de aceea neprimitoare de

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

	erlaubt, sucht er vergeblich jene andern zu ersetzen. Am Ende seines Lebens hat er dann, als Resultat desselben, wenn das Glück gut war, wirklich einen recht großen Haufen Geld vor sich, welchen noch zu vermehren, oder aber durchzubringen, er jetzt seinen Erben überläßt. Ein solcher, wiewohl mit gar ernsthafter und wichtiger Miene durchgeführter Lebenslauf ist daher ebenso thöricht, wie manch anderer, der geradezu die Schellenkappe zum Symbol hatte.	clopoţeii caraghiozului.	alte gândiri şi simţiri. Plăcerile cele mai inalte, cele spirituale, le sunt străine; şi in zadar cată a le inlocui prin cele trecătoare, sensuale, ce şi le ingăduesc din când in când şi care le cer timp puţin şi bani mulţi. La sfirşitul vieţei ca un resultat al ei au, ce e drept, o grămadă foarte mare de bani inaintea lor, pe care o lasă acum moştenitorilor ca să o mai mărească sau poate să o risipească. 0 astfel de viaţă deşi cel ce o duce işi dă un aer căt se poate de serioasă şi importantă, este tot aşa de nebună, ca o viaţă, a (al) cărei simbol ar fi fost de-adreptul masca arlechinului.

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)

BDD-A24404 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:22:34 UTC)